

tejado» (registrat per Navarro Tomás, *Hom. a MzPi.* III, 647, a Guipúscoa, i per Azkue com a general a Biscaia).

Més que més veient un nom de persona ibèric *Galduriaunin*, de forta fesomia basca, ja en una inscripció antiga d'Andalusia.² Ara bé Schmoll, analitzant noms tartessis de terminació semblant (*Riv. di St. Liguri* xxv, 135; *Glotta* xxxv, 310), creu que aquí hi ha un mot independent, amb un significat com 'dona' o 'filla'; però a mi em sembla (ja ho apuntava en *Top. Hesp.* II, 282, n. 38) que deu ser *iaunin*, germà del basc *jaun* 'senyor'; potser, doncs, en forma femenina; i que *Galdur-iaunin* seria 'senyora o dama de l'altura': la conclusió fóra que *galdur* per a 'cim' o 'altura' seria un dels elements comuns a l'ampla família basco-ibero-tartèssia.

De fet, fins avui, en basc, al costat de *gailur*, un col·lector tan despreocupat de la lingüística com Manterola, en el seu *Cancionero Basco*, registra les variants *galdorr*, *gallorr*, *galyurr*, *gaildurr*, amb el significat general de «cúspide, cima, cumbre»; i aqueix mot l'atrapem al bell mig d'una novella: *mendi gailurr(a)* en l'*Auñemendi Lorea* de Domingo Agirre (que el P. Villasanté tradueix per «las cumbres de los montes» I, 108.21).

En trobem confirmacions pertot arreu: Azkue porta *gailur* en guip. i bisc. «prominent, supremo», bisc. «espina de las bestias», guip. *gaildur* «caballete de tejado», *galdor* «tallo superior del maíz», guip. *gailor* és no solament això sinó «prominent», a-nav., *gailurru* id. i 'cresta del gall'; a l'Alta Navarra el cavall de la teulada és *galdur*, a-nav. i guip. *galdurru* «cumbre de monte» i «tallo de la flor de maíz». Uhlenbeck, definint 'cim de muntanya' («gipfel eines berges»), tracta precisament de l'alternància *-or/ur* en mots com el guip. *galdor/galdur*, en la seva *Vergleichende Lautlehre der bk. Dial.* (26); Mitxelena: «por las apariencias, el a-nav., guip., bisc. *gallu(ru)* 'caballete de tejado, cima' procede de *galdor, galdur(ru)* por intermedio de variantes expresivas como guip. *galður*» (Fon. Hi. Vca., 357).³

D'altra banda hi ha el verb, que per a Manterola és *gallortu, gallortzen* «sobresalir, asomar en una cumbre» i per a Azkue *gailurtu* «sobresalir» i «envalentonarse» a Guipúscoa. Ara bé els gerundis com *gallortzen* és sabut que sempre tenen al seu costat un substantiu verbal: en el nostre cas *gallortze*, amb article *gallortzea*; que indica l'acte de fer el que significa el verb corresponent: al costat de *eror* 'caure', *erortzen* 'caient', hi ha *erortzea* «el caer de la hoja»; *hartzea* «das Nehmen» correspon a *hartu* 'agafar'; *partitzea* «das Teilen», a *partitu* 'partir'; *begiratzea* «das Bewahren» a *begiratu* (VIGILATU sens dubte) etc. (Schuchard, *Primitiae linguae Vasconum*, p. 18).

Doncs, *gallortzea* és 'l'acte d'anar pels cims, pels alts de les muntanyes', ço que ben bé es pot aplicar al bestiar de gallorsa: el testimoni de Vayreda, el dels noms de lloc del Cadí i el Canigó, i les definicions de Camprodon i Ribes («pastors que van a muntanya», «ramat que ve a l'estiu») són categòrics: la *gallorsa*

es practica als estius, quan el ramat foraster, transhumant, es trasllada als emprius i pasturatges comunals de l'alta muntanya, a la recerca de l'herba tendra, que ja no es troba a les terres baixes: per això només hi ha *gallorsa* en els Pirineus, i el mot només s'ha conservat en el Nord de Catalunya.

Però hem de precisar una mica més la forma primitiva del mot bàsic. El mateix Schuchardt, amb la seva gran autoritat, ens explica que la terminació *-tze* ve de *-tze*, car en certes categories de verbs (en altres condicions fonètiques), el sufix afecta avui la forma *-te*; ⁴ d'altra banda, afegeix, també serveix per formar abstractes, sovint col·lectius, derivats de substantius: *gende-tze* («Volksmenge», *diszipulatze* «Schar von Schülern», *izurri-tze* «Pestilenz»). Crec, doncs, que hem d'admetre un ètomon pirinenc pre-romà **gallortiea*, romanitzat en **GALLÖRTIA* 'els alts (de les muntanyes)', col·lectiu de *gallor(r)* 'cim', que ens explica perfectament *pastures de gallorsa, bestiar de gallorsa*.

Que l'arrel que ens interessa pertanyia al protobasc del nostre Pirineu, en tenim encara una prova toponímica d'estructura i zona ben arcaïques: *Galleuda*, llogaret, reduït avui a un mas, en l'Alta Vall de Rialb, terme de Gavarra, Alt Urgell. Des de Gavarra a Isona, l'única població de la zona que se cita des de l'època romana, hi ha dos camins, que tots dos passen per *La Rua* (un altre nom que vol dir 'cami'): un travessa una serra de 1150 metres; l'altre, l'anomenat *cami de Galleuda*, travessa una collada de 1240. Crec que *Galleuda* ha de venir d'una base que, si fa no fa, seria **GALLÜR-BĒDA* 'cami dels alts, dels cims'; d'on (potser amb una caiguda de la R comparable a la d'*Olopte* < *OLORBĪDE* 'cami dels vedells': **Gallobdā, *Galloūda* i *Galleuda* (tal com *vŌCEM vou* > *veu, CRŪCEM creu*). Veg. ara, supra, l'art. *GALLEUDA*.

La variant amb *u* (*gailurr* etc.) es troba també en els dial. bascos moderns; i si en *gallōrsa* el mateix mot es presenta amb *ō*, no ens ha d'estranyar que el pirinenc pre-romà tingués ja variants dialectals, com en tenia el gal, quan veiem el cas comprovat en *bide/beda* 'cami'.⁵

També hi hauria, altrament, la possibilitat que l'arrel de la família basca que ens interessa sigui solament *gail-*, i que l'element *-ur* (*-or*) tingui caràcter sufixal; no solament pel que he observat a la nota 3, sinó perquè hi ha l'a-nav. i bisc. *gaila* «extremidad superior de las ramillas» i això mateix es diu *gaili* a d'altres pobles de Biscaia. Essent així podríem partir d'una base **GALLŪ-BĒDA*, ço que simplificaria l'explicació fonètica: compareu el nom de lloc citat, *Gallués*; i potser àdhuc *Gallarza*. Per a la *-r*, veg., però, els articles *Galleuda* i *Bajande*.

Essencialment hem repetit l'article publicat en el *DECat* IV, 307.9; renovant la nota publicada sobre l'origen de *gallorsa* en l'*Archivum* d'Oviedo IV (1954), 11-8 i reproduïda amb modificacions en *E.T.C.* II, 195-205, i *EntreDL* III, 53-61.

DERIV.: *Gallorsà* 'el pastor que mena la gallorsa' (veg. *DAG* i supra), adj. 'pertanyent a la gallorsa', *oveles gallorsanes*: «que null hom no gos tenir bestiar es-